

iarăși la drum

DIN EXPERIENȚA UNUI DRAMATURG
SOVIETIC

E

ra acum doi ani, toamna. Tocmai mă întorsesem dintr-o călătorie de documentare prin Siberia de răsărit, când mă chemase la telefon Nikolai Pavlovici Ohlopkov, primul regizor al Teatrului „Maiakovski“.

Mă bătea de mai multă vreme gândul să scriu o piesă pentru acest teatru, unul dintre cele mai interesante din Moscova. Am avut dese întâlniri cu Nikolai Pavlovici; visam ca viitoarea mea piesă s-o pună el în scenă. Trebuia să fie o piesă ascuțită și ca fond și ca formă, să pună și să rezolve problemele ce frământă tineretul nostru de astăzi, să aibă un caracter militant, să conțină îndemnul de a merge continuu înainte. Ne exprimam dorința în legătură cu însușirile piesei printr-o sumedenie de epitete. Numai că, pînă una alta, lipsea lucrul cel mai de seamă: piesa. Ce-i drept, ceva din ceea ce năzuiam să înfățișez începea să mi se înfiripe vag în minte; unele personaje prindeau contururi. Pînă la piesă mai era însă mult.

În scurta mea carieră de autor dramatic — prima mea piesă a fost pusă în scenă în 1955 — mi-am statornicit un obicei de care mă țin cu strictețe: înainte de a mă așeza la masa de scris, mă duc pentru un timp oarecare în călătorie, undeva prin țară. Nu turistic, în vreo excursie, ci cu o sarcină concretă din partea unei gazete sau reviste. Asemenea călătoriile îmi sînt totdeauna de mare folos, nu doar pentru că-mi îmbogățesc cunoștințele în multe domenii, dar îmi dau și prilejul să string material documentar pentru activitatea mea scriitoricească.

Sînt încredințat că deplasările dese, contactul cu tot felul de oameni pe care îi întâlnești și cu care mai tirziu rămii în corespondență, ajutorul pe care ți-l dau aceștia în dezlegarea problemelor felurite, specifice profesiei, vieții lor personale, dau unui scriitor putința de a simți pulsul țării.

M-am întîlnit așadar, seara, cu Nikolai Pavlovici.

— Eram nerăbdător să te văd — îmi zise el, poftindu-mă să mă așez într-un fotoliu. — Ei, acum spune!

Ce să-i spun ? mă gândeam. Ce-ar fi, mă rog, să o iau de la început, de la drumul străbătut în avion ?

* * *

Acul altimetrului încremenise de o bună bucată de vreme la nouă mii de metri. Sub noi — cerul, sau mai degrabă o pilotă moale de nori de un albastru cenușiu. În fața noastră — undeva departe — o fișie întunecoasă, aproape neagră. Acolo domnea noaptea spre care zorea cu două sute douăzeci de metri pe secundă TU-104 al nostru. Decolasem din Moscova la orele 6 seara. Urma să ajungem la Irkutsk către miezul nopții. Lăsasem soarele în urmă. Vălul albastru-cenușiu începea să prindă nuanțe roșii, ca să treacă apoi într-un liliachiu repede pătat cu albastru. Peste puțin ne confundară și noi în noapte.

— Foarte interesant ! — mi se adresă vecinul meu de fotoliu, un flăcău cam de vreo optsprezece ani. — Așa va să zică asfințește soarele aici, în Răsărit. Da' tare aș vrea să știu ce se vede dacă te înalți și mai sus...

Flăcăul îmi atrăsese atenția încă la aeroport, la Moscova. În îmbulzeala dinaintea plecării, când ți-e greu să-ți dai seama cine pleacă și cine rămîne, el se păstra singuratic de-o parte, încercînd — dar fără a izbuti — să-și ascundă, sub un aer de indiferență, emoția. Când l-am surprins aruncînd o privire spre avion, mi s-a părut că văd pe fața lui așternîndu-se umbra unui regret, și mi-am dat seama că pleca stăpînit de oarecare neliniște.

S-a întîmplat să avem în cabina avionului locurile alături. Am căutat să intru în vorbă cu el. Toate tentativele mele dădeau însă greș. Flăcăul mă privea cu neîncredere, tăcea cu încăpăținare și tot timpul se foia și încerca să se infunde cît mai adînc în fotoliu ; credea, se vede treaba, că în chipul acesta avea să scape de mine. Într-adevăr, mi-am dat seama că n-aveam încotro ; n-am mai scos așa-dar nici o vorbă și mi-am luat o carte. N-aveam însă nici un chef de citit. Apoi se aprinseră luminile și furăm chemați la masă.

După masă, cînd ne-am reluat locurile, vecinul meu începu să cate întruna, cu neliniște, la ceas. Luase el mai întîi o revistă și încercase s-o citească, dar o puse repede de-o parte. Apoi se apucă să-și împletească degetele și să tragă pe rînd de falange, făcîndu-le să trosnească ; apoi să bată ușor toba cu degetele pe mîsuța din fața lui. Se vedea cît de colo că nu mai putea îndura și că simțea nevoia să-și împărtășească gîndurile ce nu-i dădeau pace.

Am folosit cu plăcere prilejul ce mi-l dăduse și i-am răspuns. Peste puțin ne aveam ca doi buni cunoscuți. Iura Barabanov absolvise liceul cu un an în urmă ; acum se afla în drum spre foștii lui colegi de clasă, undeva lîngă Irkutsk.

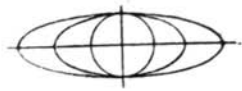
— Toată clasa noastră e acolo... Eh !... — mai adăugă el, făcînd un gest de lehamite ; și, scoțînd din buzunarul de la piept un pachet de hîrtii grijuliu legat cu o sfoară, mi-l întinse.

Credeam că-s niște documente, dar erau niște scrisori. Zece scrisori. Pe fiecare dintre plicuri, aceeași adresă rotund caligrafiată, parcă de o mină de fată. Iurie Barabanov, Kursk, strada Lesnaia 21. Nu era indicată adresa expeditorului. Dar toate plicurile fuseseră deschise cu grijă. În fiecare din ele se afla cîte o scrisoare nedeschisă, toate cu aceeași adresă : Natașa Kruglova, secretara organizației de Comsolm a clasei a X-a A, Irkutsk, Șantierul fabricilor de aluminiu, sectorul 2.

— Așa am corespondat tot anul — zîmbi Iura cu ironie, înăbușîndu-și un oftat. Pînă și factorul a sfîrșit prin a-și rîde de mine.

Și deodată se așternu să povestească cu aprindere :

— Acum un an, cam cu două luni înainte de examenul de maturitate, organizația noastră de Comsolm, fata asta, Natașa, care mi-a tot trimis înapoi scrisorile, intră într-o zi în clasă cu ziarul „Komsomolka“ și ne citi din el scrisoarea unor elevi din clasa a X-a a nu mai știu cărei școli din Stavropol, care făcea cunoscută decizia lor de a pleca după examene pe un șantier din Siberia. Se iscară în clasă discuții nesfîrșite. Natașka noastră era o fată hotărîtă. Îi intrase în cap să plece și ea cu noi toți în Siberia, și pesemne gîndul acesta nu o mai părăsea. N-am putut ajunge să fim cu toții de-o părere : unii se declarau gata de plecare, alții se mai codeau, invocînd teama de ce aveau să spună părinții, ori tot felul de alte motive. Așa fiind, ne-am hotărît să întreprindem o acțiune de lămurire personală a celor sovăielnici. Cîteva echipe, alcătuite din cîte doi sau trei dintre noi, urmau să-i viziteze acasă și să stea de vorbă cu părinții acestora. Eu eram în aceeași echipă cu Natașa și ne împrietenisem. Ne mai ciondăneam noi, dar numai în privința locului unde să plecăm. Ea propunea regiunea Irkutsk, eu aș fi vrut Hidro-

Dramaturgul sovietic Mihail
Șatrov

centrala de la Krasnoiarsk. Bineînțeles, mai erau și alte lucruri pe care le discutam cu dînsa. Mă întorceam serile tîrziu acasă. Mama mă certa. Îi era să nu cad cumva la examene... Se întîmplă însă dimpotrivă: acumă îmi venea mult mai ușor să învăț decît înainte.

În sfîrșit, ne-am dat examenele și am căpătat diplomele de maturitate. Am mai ținut după asta o ședință, în care noi, cei douăzeci și opt de absolvenți ai clasei, acceptarăm în unanimitate să ne ducem în Siberia. Leonid Mihailovici, directorul școlii noastre, voia să vină și el cu noi, dar nu i se îngăduise să părăsească școala. Toată clasa noastră făcuse parte din fanfara școlii. Leonid Mihailovici ne dăruie de aceea fiecăruia instrumentul la care cînta. Mie, o trompetă. Și ne spuse: vedeți de cîntați acolo în Siberia, așa ca să răsune pînă aici. Bineînțeles, se referea la munca noastră pe șantier. Apoi adăugă că avea de gînd să vină anul viitor în vacanță să ne vadă. De altfel, se stîrnise vîlvă mare în jurul plecării noastre. Gazetele o comentau, se vorbea despre asta la radio și în felurite ședințe. Ba și un reporter din Moscova se deplasase anume pentru asta.

Mai erau trei zile pînă la data plecării noastre, cînd maică-mea a primit de la un frate al ei din Leningrad o scrisoare...

Iura tăcu, dus pe gînduri. Se vedea bine că-i venea greu să urmeze. I se făcuse cald și-și scosese haina de catifea. M-am gîndit că e mai bine să nu-l grăbesc, să-l las să-și adune gîndurile. Într-un tîrziu, glasul lui înfundat începu să se împletească cu zgomotul motoarelor.

— Scrisoarea aceea mi-a stricat toate socotelile. Unchi-meu scria că are să mă ajute să intru la un institut. Poate știi și dumneata ce miraj ne flutură pe dinaintea ochilor cuvîntul acesta: „institut“. Ce să mai spun? Scurt și cuprinzător: luai hotărîrea să plec la Leningrad. N-am mai dat pe la colegii mei. Le-am scris un bilet. Abia acum îmi dau seama cît de prostesc era acel bilet, în care, nici una, nici două, le comunicam că urmează să intru la un institut din Leningrad și că nu pot veni personal să le-o spun, pentru că mai întîi mă duc pentru un timp la bunică-mea la țară. Și-așa... Băieții m-au căutat însă pe-acasă, în nădejdea că mă vor convinge să plec totuși cu ei. L-am pus pe un frate al meu mai mic să mintă că nu eram acasă. Băieții au plecat dezamăgiți. Afară de Natașa; ea se așezase în fața casei, pe o treaptă de piatră, să mă aștepte. Eu stam după ușă, la doi pași de ea: dar n-am ieșit. Mă temeam de dînsa cel mai mult. Nu

din pricina mustrărilor ; dar are fata asta un fel de a te privi drept în ochi care te face să te cutremuri, nu alta. Natașa plecă abia după miezul nopții, pe la unu. Toată casa se culcase. Doar eu mai vegheam. Deschisei încetisor ușa după dînsa. Ajunsă în stradă, a întors capul ; m-a zărit, dar nu s-a oprit : plecase, și a rămas bun plecată. Nu m-au dat afară din Comsomol : fiecare e liber să facă ce vrea... Colegii mei au hotărît însă să mă socotească pentru totdeauna șters de pe lista promoției noastre. M-am renegat, prin urmare. N-am dat mare importanță faptului. Nu vor să mai știe de mine ? Treaba lor, să fie sănătoși — îmi ziceam. N-o să-mi fac inimă rea din pricina asta.

Trenul cu care urmau să plece colegii pornea seara tîrziu. Pe peron se adunase să-i petreacă o mulțime de lume. Venise și fanfara pompierilor. Băieții scoaseră din bagaje instrumentele și începură la rîndul lor să cînte. Din trompeta mea cînta acum Tolka Sivolapov. Mă ascunsei după un chioșc de ziare. Natașa mă rărise. Am văzut că dă să vină spre mine : am fugit. E aproape un an de atunci. N-am mai întîlnit-o. Adresele pe scrisorile ce mi-au fost întoarse sînt scrise de mîna ei. Asta-i tot ce mai știu despre dînsa.

La 1 august am plecat la Leningrad. M-am înscris la Institutul de transporturi pentru examenul de admitere. Am căzut. Întors acasă, începui să lucrez, cînd într-un loc, cînd în altul. Nu-mi puteam găsi o muncă pe placul meu. Îmi venea greu singur. Băieții începuseră să scrie de acolo din Siberia. Erau mulțumiți și nu se plîngeau de nimic. Treceam pe la părinții lor, care îmi dădeau scrisorile să le citească. Nici unul nu întreba de mine.

Într-una din zile, Leonid Mihailovici, directorul nostru, îmi trimise vorbă, printr-un frate de-al meu mai mic, să trec pe la dînsul. Nu m-am dus. Am avut apoi niște necazuri și, timp de două luni, rămăsei fără de lucru. N-am mai putut îndura și, de Anul Nou, le-am scris eu colegilor. După zece zile, scrisoarea mi s-a înapoiat nedeschisă... Ce s-a mai întîmplat după aceea, știți acum și dumneata. Toate aceste zece scrisori s-au înapoiat nedeschise. Mi se propusese, e drept, între timp, să plec pe un șantier ; eu însă țineam morțiș să mă duc acolo unde se aflau și colegii mei. Abia atunci l-am căutat pe Leonid Mihailovici, să-mi deschid inima. Leonid Mihailovici nu m-a dojenit. A scos doar niște bani din buzunar și mi-a spus : „De mîine sînt în concediu. Mă gîndeam să plec să-mi văd băieții. Dar ia mai bine tu banii ăștia. Ai să găsești la Moscova biletul reținut de mine pentru TU-104. La Irkutsk, să iei autobuzul cutare, că așa m-am înțeles cu băieții. Cît privește restul, nu te teme...” Lua banii și-i mulțumii. Iată-mă acum aici, în avion.

Iura întoarse o clipă privirea spre geam. Apoi adăugă :

— Fie ce-o fi, eu unul înapoi nu mai vin ! Cînd am scos biletele la Moscova, mă temeam de ce-o să se întîmple, le-am luat pe amîndouă — și pe cel de dus, și pe cel de întors ; cum ajungem însă la Irkutsk, returnez biletul de întors și-i trimit banii lui Leonid Mihailovici. Banii ceilalți am să-i trimit cînd oi începe și eu să cîștig.

M-am despărțit de Iura la Irkutsk, la ieșirea din Oficiul poștal. Avea în mînă recipisa mandatului. Peste cîteva minute pleca autobuzul lui. Se străduia să-și înfrîneze tulburarea ; îl trăda însă respirația, întretăiată ca a unui alergător după o cursă grea.

— Te pomenești că-l așteaptă pe Leonid Mihailovici cu fanfara lor și, cînd colo, în locul lui, pic eu...

Iura căta cu tristețe la mine. I-am zîmbit și i-am strîns mîna. Apoi își aruncă sacul pe spate și se îndreptă cu pași hotărîți spre mașină.

Din păcate, treburile care mă aduseseră în Siberia nu-mi îngăduiau să-l urmez pe Iura. Cum l-au primit colegii ? Ce s-a mai petrecut cu el acolo ? Gîndurile acestea au stăruit însă în mine tot timpul cît am cutreierat regiunea lacului Baikal, a Hidrocentralei de la Bratsk și șantierelor construcției noii căi ferate Abakan-Taișet. De un singur lucru eram sigur : că Iura rămîne acolo !

* * *

Și așa, încetul cu încetul, a prins să mi se înfiripe în minte piesa. Mi se părea nespus de interesant să înfățișez cum izbutește un tînar absolvent să se descurce în labirintul de indoieli și poticneli ce-l întîmpină și cum ajunge el să se întoarcă la colectivul lui. Numai că asta ar fi fost doar una dintre fețele medaliei. Se punea întrebarea : cine l-a ajutat pe Iura să ajungă la hotărîrea luată în cele din urmă ?

Fără îndoială, viața noastră, oamenii din jur. Oare acele scrisori nedeschise, adică tăcerea încâpăținată a colegilor, să nu fi avut nici o înfrîurire asupra-i ? Nici vorbă că au avut. Cu alte cuvinte, dacă am arăta numai experiența încercată de Iura, piesa ar apărea unilaterală, incompletă. Se cerea înfățișată, așadar, și întreaga lume a colegilor lui, munca lor, gândurile lor, reacția lor la scrisorile dezertorului. Ce-ar fi — mă întrebam — să pun acțiunea piesei să se petreacă pe două planuri paralele ? De o parte, șantierul, cu viața colectivului, a clasei ; de cealaltă parte, „eroul“, cu frământările și singurătatea lui.

Aceasta a determinat forma piesei.

Strînsesem material pentru un plan al piesei. Cum rămînea cu materialul pentru celălalt plan ?

Am întilnit în drumurile mele pe la șantierele Hidrocentralei de la Bratsk și ale vestitei căi ferate Abakan-Taișet și prototipurile celorlalte personaje de care aveam nevoie. Ne-am deschis anevoie, comsomoliștii mei și cu mine, drumul prin taigaua de la poalele munților Saian. Nopti întregi am stat de vorbă cu ei în jurul focului ; am fost de față la nașterea primelor brigăzi de muncă comuniste pe aceste șantiere ; am surprins pe fețele acelor băieți și fete de optsprezece ani strălucirea bucuriei cînd o locomotivă de manevră a inaugurat primul kilometru al noii linii ferate construite de ei. Am urmărit îndeaproape și am cunoscut bucuriile și amărăciunile vieții lor. Puteam așadar socoti că posed și materialul pentru cel de-al doilea plan al piesei mele. Mă simțeam astfel mai în măsură să aduc pe scenă generația tînără de la mijlocul secolului nostru.

* * *

Mi-ar fi greu să spun ce a rămas în piesă din povestirea mea de-atunci : multe, și totuși foarte puține... Știm cu toții cit de puțin seamănă oțelul cu minereul de fier ; dar și că fără acest minereu nu poate exista oțel. Comparația nu-i întîmplătoare. Eu sînt de profesie inginer de mine și căutător de zăcăminte de minereuri. Extrakția minereurilor este o muncă tare anevoioasă, dar ea duce la metale. Viața, cu toată complexitatea ei, este pentru scriitor un soi de zăcămint de minereuri : de minereuri mai bogate și mai sărace. Există printre fenomenele vieții și unele secundare, întîmplător „mai sărace“, care, cu alte cuvinte, nu pot folosi la mare lucru, ori chiar deloc în „scopuri industriale“. Se întîmplă însă, cîteodată, să dai de un filon, de un fenomen bogat, în care, ca într-o picătură de apă, descoperi oglindindu-se marele conținut al zilelor noastre. Minereul din acest filon, lucrat în laboratorul de creație al scriitorului, poate deveni unul din acele laminate de oțel de înaltă calitate, o adevărată operă de artă, de care au nevoie oamenii. Nu trebuie totuși lăsate de-o parte minereurile (fenomenele) mai sărace ; și ele se cer avute în seamă la elaborarea unei opere de înaltă calitate.

Acum, mă preocupă o problemă nouă. N-are să treacă mult și iarăși am să pornesc la drum ; deșigur, nu razna și nu singur, ci pas la pas cu viața. Și, ca și viața, veșnic spre noi orizonturi.

Mihail Șatrov